इतःपरः ग्रन्थः पारदशब्दे ४२१२ पृष्ठे प्रदर्शितः ।

"प्रकारान्तरेणापि जीवन्मुक्तौ नेयं वाचोयुक्तिर्युक्तिमतीति चेन्न षट्स्वपि दर्शनेषु देहपातानन्तरं मुक्तेरुक्ततया तत्र विश्वासानुपपत्त्या निर्विचिकित्सप्रवृत्त्यनुपपत्तेः । तदप्युक्तं तत्रैव "षड्दर्शनेऽपि [illegible] दर्शिता पिण्डपातने । करामलकवत्सापि प्रत्यक्षा नोपलभ्यते । तस्मात्तं रसयेत्पिण्डं रसेनैव रसायनैरिति" । गोविन्दभगवत्पादाचार्यैरपि "इति धनशरीरभोगाश्रयत्वाऽनित्यान् सदैव यतनीयम् । मुक्तौ सा च ज्ञानात् तज्ज्ञाभ्यासात् स च स्थिरे देहे" इत्युक्तम् । ननु विनश्वरतया दृश्यमानस्य देहस्य कथं नित्यत्वमवसीयते इति चेन्नैवं संख्याः, प्राकृतिकस्य शरीरस्यानित्यत्वेऽपि रसाभ्रकपदार्थमिश्रकरगौरीस्फटिकातस्य नित्यत्वोपपत्तेः तथाच रसहृदये "ये चात्यक्तशरीरा हरगौरीस्फटिकान्तरं प्राप्ताः । वन्द्यास्ते रससिद्धा मन्त्रमयः किङ्करो येषामिति" । तस्माज्जीवन्मुक्तिं समीहमानेन योगिना प्रथमं दिव्यतनुर्विधेया । हरगौरीस्फटिकसंयोगजनितत्वं रसस्य हरत्वेनाभ्रकस्य गौरीसम्भवत्वेन तत्तदात्मकत्वसम्भवम् "अभ्रकस्तव बीजन्तु मम बीजन्तु पारदः । अनयोर्मेलनं देवि । मृत्युदारिद्र्यनाशनमिति" । अत्यल्पमिदमुच्यते दैवदैत्यसुनिमानवादिषु बहवो रससामर्थ्याद्दिव्यं देहमाश्रित्य जीवन्मुक्तिमाश्रिताः श्रूयन्ते रसेश्वरसिद्धान्ते "देवाः केचिन्महेशाद्या दैत्याः काव्यपुरःसराः । मुनयो वाल्मिकाद्याद्या नृपाः सोमेश्वरादयः । गोविन्दभगवत्पादाचार्यो गोविन्दनामकः । चर्पटिः कपिलो व्याडिः कापालिः कन्दलायनः । एतेऽन्ये बहवः सिद्धा जीवन्मुक्ताश्चरन्ति हि । तत्तं रसमयोमाद्य तदात्मकथाचरन्ताः" इति । अयमेवास्यार्थः परमेश्वरेण परमेश्वरीं प्रति प्रपञ्चितः' ।

इतःपरो ग्रन्थः पारदशब्दे ४२१२ पृ० दर्शितः ।

तत्प्रपञ्चस्तु गोविन्दभगवत्पादाचार्यसर्वज्ञरामेश्वरभट्टारकप्रभृतिभिः प्राचीनैराचार्यैर्निरूपित इति ग्रन्थभूयस्त्वभयादुदाह्रियते । न च रसशास्त्रं धातुवादार्थमेवेति मन्तव्यं देहबन्धद्वारा मुक्तेरेव परमप्रयोजनत्वात् तदुक्तं रसार्णवे "मोहबन्धस्त्वया देव ! यद्दत्तं परमीप्सितः । । तं देहबन्धमाचक्ष्व येन स्यात् खेचरी गतिः । यथा मोहे तथा देहे कर्त्तव्यः स्फुटकः सता । समानं कुरुते देवि । प्रलयं देहमोहयोः । पूर्वं मोहे परीक्षेत पश्चाद्देहे प्रयोजयेत्" इति । ननु सच्चिदानन्दात्मकपरतत्त्वस्फुरणादेव मुक्तिसिद्धौ किमनेन दिव्यदेहसम्पादनप्रयासेनेति चेत्तदेतद्वार्त्तं वार्त्तशरीराभावे तद्वार्त्तायाः अयोगात् । तदुक्तं रसहृदये "गलितानल्पविकल्पः सर्वाध्वविवर्जितचिदानन्दः । स्फुरितोऽप्यस्फुरिततनोः करोति किं जन्तुवर्गस्येति । यं जरया जर्जरितं व्याधिव्याधादिदुःखविग्रदञ्च । योग्यं तं न समाधौ प्रतिहतबुद्धीन्द्रियप्रसरम् । बालः मोहमयर्वो विषयरसास्वादलम्पटः परतः । यातविवेको हन्तो मर्त्यः कथमाप्नुयान्मुक्तिमिति" । ननु जीवत्वं नाम संसारित्वं तद्विपरीतत्वं मुक्तत्वं तथाच परस्परविरुद्धयोः कथमेकायतनत्वमुपपन्नं स्यादिति चेत्तदनुपपन्नं विकल्पानुपपत्तेः मुक्तिस्तावत् सर्वतीर्थकरसम्मता सा किं ज्ञेयपदे निविशते न वा चरमे प्रथमविषाणकल्पा स्यात् प्रथमे न जीवनं वर्जनीयमजीवतो ग्राह्यत्वानुपपत्तेः । तदुक्तं रसेश्वरसिद्धान्ते "रसाङ्गमेयमार्गोक्ते जीवमोक्षोऽस्त्यधोमनाः । प्रसाद्यान्तरवादेषु युक्तिभेदावलम्बिषु । ज्ञानज्ञेयमिदं विद्धि सर्वतन्त्रेषु सम्मतम् । नाजीवन् ग्राह्यति ज्ञेयं यदतोऽस्त्येव जीवनम्" इति । न चेदमदृष्टचरमिति मन्तव्यं विष्णुस्वामिमताहुसारिभिः रूपचाक्षुषशरीरस्य नित्यत्वोपपादनात् । तदुक्तम् साकारसिद्धौ "सच्चिन्नित्यनिजाचिन्त्यपूर्णानन्दैकविग्रहम् । रूपञ्चाक्षुषमहं वन्दे श्रीविष्णुस्वामिसम्मतम्" इति । नन्वेतत् सावयवं रूपवदवभासमानं रूपकल्पीरवाङ्गं सदिति न सङ्गच्छत इत्यादिनाक्षेपपुरःसरं सनकादिप्रत्यक्षेण "सहस्रशीर्षा पुरुषः" इत्यादिश्रुत्या "तमद्भुतं बालकमम्बुजेक्षणं चतुर्भुजं शङ्खगदाद्युदायुधम्" इत्यादिपुराणवचनेन प्रमाणत्रयेण सिद्धं रूपञ्चाननाङ्गं कथमसत् स्यादिति । सदादीनि विशेषणानि गर्भश्रीकान्तमिश्रैः विष्णुस्वामिचरणपरिणतान्तःकरणैः प्रतिपादितानि । तस्मादस्मदिष्टदेहनित्यत्वमत्यन्तादृष्टं न भवतीति पुरुषार्थकामुकैः पुरुषैरेष्टव्यम् । अत एवोक्तम् "आयतनं विद्यानां मूलं धर्मार्थकाममोक्षाणाम् । श्रेयः परं किमन्यच्छरीरमजरामरं विहायैकमिति" । अजरामरीकरणसमर्थश्च रसेन्द्र एव तदाह "एकोऽसौ रसराजः शरीरमजरामरं कुरुते" इति । किं वर्ण्यते रसस्य माहात्म्यं यस्य दर्शनस्पर्शनादिनापि महत् फलं भवति । तदुक्तं रसार्णवे "दर्शनात् स्पर्शनात्तस्य भक्षणात् करणादपि । पूजनम-